

दार्मागाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड १ संख्या ५ चैत्र ११ गते २०७५ साल

भाग-१

दार्मा गाउँपालिका सल्यान

कर्णाली प्रदेश

संविधानको धारा २२६ र स्थानीय सरकारसञ्चालन ऐन २०७४ का दफा १०२ बमोजिम यो ऐन बनाएकोले तल लेखिए बमोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

संवत् २०७४ को ऐन न. ५

दार्मा गाउँपालिका स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेका ऐन

प्रस्तावना:

दार्मा गाउँपालिकाक्षेत्र भित्रका कृषिको व्यवसायीकरण गर्न , कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन एवंव्यवस्थापन गर्न , कृषक एवं कृषि व्यवसायीबीच आपसी सम्बन्ध सुदृढ गर्न तथा कृषि करारकामाध्यमबाट उत्पादन बढाउन र बजारीकरणद्वारा व्यवसायिक रूपमा समग्र कृषि विकासका लागि कानुनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकाले, दार्मा गाउँसभाले नेपालको संविधानको धारा २२६ र स्थानीय सरकारसञ्चालन ऐन २०७४ का दफा १०२ बमोजिम यो ऐन बनाइएको छ ।

१. सक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम “स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७४” रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

३) परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

(क) “गाउँपालिका भन्नाले दार्मा गाउँपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) “अध्यक्ष ” भन्नाले दार्मागाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले गाउँपालिकाको प्रमुख

प्रशासकीय अधिकृत सम्भन्नु पर्छ ।

(घ) “उत्पादक” भन्नाले कृषि वस्तु उत्पादन गर्ने कृषक वा कृषि कम्पनी वा कृषि फर्म वा कृषि सहकारीलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ङ) “एजेन्ट” भन्नाले कृषि उद्यमी, व्यवसायी, कृषि बजार वा कृषिजन्य वस्तुहरूको कारोबार गर्ने दर्ता वाला

व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले संगठित संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई समेत जनाउँछ ।

(घ) “कार्यपालिका” भन्नाले दार्मा गाउँ कार्यपालिकासम्भन्नुपर्छ ।

(ङ) “कोष” भन्नाले यस ऐनको दफा १० बमोजिम स्थापित भएका कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनकोषलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(च) “कृषक” भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कसैको जग्गा करारमा लिइ वा आफ्नो जग्गामा व्यावसायिक कृषि खेती गर्ने कृषक, कृषक समुह, कृषि व्यवसायी, कृषि फर्म र कृषि सहकारी संस्था समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(छ) “कृषि” भन्नाले अनुसूची (१) मा उल्लेख भए बमोजिम विषयसंग सम्बन्धित पेशालाई सम्भन्नु पर्दछ र सो शब्दले व्यावसायिक कृषिलाई समेत जनाउँछ ।

(ज) “कृषि फर्म” भन्नाले व्यावसायिक प्रयोजनका लागि अनुसूची (१) बमोजिमका वालीउत्पादनका लागि सञ्चालन गरिएको कृषि फर्म सम्भन्नु पर्छ ।

बजार” भन्नाले कृषि उपजको गेडिङ, प्याकजिङ्ग, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको बिक्री वितरण गर्ने कृषि बजार सम्भन्नु पर्छ ।

(ञ) “कृषि वस्तु” भन्नाले कृषकलेवाली विरुवा वा जीवजन्तुबाट उत्पादन गरेका उपभोग्यकृषि वस्तु सम्भन्नु पर्छ ।

(ट) “कृषि व्यवसाय” भन्नाले देहायका व्यवसाय सम्भन्नु पर्छ :

(१) व्यावसायिक उद्देश्यले गरिने कृषि वाली वा वस्तुका उत्पादन ,

(२) कृषिजन्य वस्तुका प्रशोधन,

(३) कृषि उपजको व्यापार,

कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने रासायनिक वा प्राङ्गारिक मलको उत्पादन, भण्डारण तथा वितरण,

(४) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने विउ, वेर्ना, नश्ल, परामर्श सेवा, कोल्ड स्टोर भण्डारण तथा वितरण,

(५) कृषिमा प्रयोग हुने औषधि एवं विषादीको उत्पादन, परामर्श, भण्डारण तथा बिक्री व्यावसाय ।

(ठ) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुल विक्रेताले उपभोक्तालाई बिक्री गर्ने खुद्रा बजारलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ड) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।

- (ण) “थोक बजार ” भन्नाले उत्पादक वा विक्रेताले अर्को विक्रेतालाई कृषि वस्तु विक्री वितरण गर्ने स्थल जहाँ ५ के.जी. भन्दा बढी कृषि उपजखरिद विक्री हुने थोक बजारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (त) “विक्रेता” भन्नाले कृषि वस्तुहरू खरिद विक्री गर्ने व्यापारी, कृषक समुह, कृषि फर्म , सहकारी संस्था, कम्पनी वा एजेन्ट विक्रेता समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (न) “मन्त्रालय” भन्नाले संघ तथा प्रदेशको कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (प) “व्यवसायिक कृषि करार” भन्नाले व्यवसायिक कृषि खेति वा कृषि फार्म सञ्चालन गरि कृषि वस्तुको व्यावसायिक उत्पादन, खरिद, विक्री, सञ्चय र बजारीकरण गर्न वा कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन गर्न दुइ वा दुइभन्दा बढी पक्ष बीच भएको सम्झौता वा व्यवसायिक कृषि करार सम्झनु पर्दछ । यस शब्दले व्यवसायिक कृषि प्रयोजनका लागि व्यक्तिगत वासंस्थागत रूपमा भाडामा लिन दिन वा कृषिजन्य उद्योगका लागि कृषि वस्तु वा वालीको उत्पादन वा आपूर्ति गर्न दुइ वा दुइभन्दा बढी पक्षहरूबीच क्षेत्रफल, परिमाण, मुल्य र गुणस्तरका आधारमा भएका करारलाई समेत जनाउँछ ।
- (फ) “वडा” भन्नाले दार्मागाउँपालिकाका सवै वडा सम्झनुपर्छ ।
- (ब) “समिति” भन्नाले यस ऐनका दफा ५ बमोजिम गठन भएका कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ ।
- (भ) “सभा” भन्नाले दार्मा गाउँसभालाई सम्झनुपर्छ ।
- (म) “संकलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरूले बजारमा विक्री गर्ने उद्देश्यले कृषि उपज संकलन गरेर विक्रेतालाई विक्री गर्ने स्थानलाई संकलन केन्द्र सम्झनु पर्छ ।
- (य) “हाट(बजार)” भन्नाले कृषि उपज लगायत अन्य स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृत लिइ सञ्चालन भएका हाट बजारलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद २

कृषि बजार सम्वन्धी व्यवस्था

३ कृषि बजारका स्थापना:

(१) यस दार्मागाउँपालिकाले आफ्ना क्षेत्रभित्रका कुनै पनिस्थानमा कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) कृषि सहकारी संस्थाले वा कृषक समुहले वा कृषि सम्वन्धी व्यवसायिक संस्थाले गाउँपालिकाको अनुमति लिइ कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

४. कृषि बजारको वर्गीकरण : (१) यस ऐनका दफा ३ बमोजिम स्थापना हुने कृषि बजारको वर्गीकरण देहाय बमोजिम हुनेछ : (

- (क) थोक बजार,
- (ख) खुद्रा बजार,
- (ग) हाट(बजार,
- (घ) संकलन केन्द्र ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका बजार सञ्चालन वापत लाग्ने शुल्क गाउँसभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) बजार सञ्चालन सम्वन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ

५. कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति : (१) यस ऐनको दफा (३) बमोजिम स्थापनाभएको कृषि बजारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि कृषि बजार संचालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था गाउँ सभाले तोकिए बमोजिम हुनेछ

परिच्छेद ३

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था

६. स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति:

(१) कृषि क्षेत्रका समग्र विकास तथा प्रवर्द्धन लगायतकार्य गर्न

दार्मा गाउँपालिकामा एक स्थानीय कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहने छन : (

(क) अध्यक्ष वा प्रमुख— अध्यक्ष

(ख) कृषि क्षेत्र हेर्ने कार्यपालिकाका सदस्य सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत— सदस्य

(घ) गाउँस्तरीय खाद्य सुरक्षा समितिको संयोजक वा प्रमुख— सदस्य

(ङ) समितिले मनोनयन गरेका विज्ञ सदस्य एक जना— सदस्य

(च) समितिले मनोनयन गरेका व्यवसायिक किसान मध्ये एक जना — सदस्य

(छ) गाउँपालिकाकोकृषि विभाग/महाशाखा/शाखा प्रमुख— सदस्य सचिव

(३) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिका बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) समितिका बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफुले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) समितिले यस ऐनका उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उप- समितिहरू गठन गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिकोसचिवालय दार्मा गाउँ पालिकाकोकृषि क्षेत्र हेर्ने विभाग वा शाखामारहनेछ ।

७. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भएदेखि बाहेक समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) स्थानीयस्तरमा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति तथा योजना तर्जुमा गर्न,

(ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न संघीय तथा प्रादेशिक निकायसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने

(ग) कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्न सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्न,

(घ) कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ,

(ङ) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि तथा अन्य आवश्यक विषयको उचित व्यवस्था गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू गर्ने ,

(च) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको सञ्चालन गर्ने,

(छ) तोकिए बमोजिमका अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।

८. कृषि व्यवसायलाई सुविधा दिने : (१) गाउँपालिकाले कृषि व्यवसायका लागि

देहाय बमोजिम छुट तथा सुविधा दिन सक्नेछः।

(क) स्थानीय कर निकासी शुल्क

(ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रविधि प्रयोग र विस्तारमा अनुदान जस्तै
दुवानीसाधन, यान्त्रिक उपकरण, भन्डारण र प्याकेजिङ सामग्रीहरू।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने छुट तथा सुविधाहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम दिइने सुविधाका अतिरिक्त अन्य सुविधा
समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ।

९. कृषि ऋण : (१) कुनै पनि बैंक वा वित्तीय संस्थाले सो संस्थाको नियम बमोजिम कृषि
ऋणउपलब्ध गराउन सक्नेछ।

(२) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए
तापनि यस ऐन बमोजिमका व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धी
सम्झौतालाई धितोको रूपमा स्वीकार गरी कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले
उपदफा (१) बमोजिमको ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम उपलब्ध गराउने ऋणलाई सरकारका अति
प्राथमिकता क्षेत्रमा कर्जा लगानी गरेको सरह मानी सो वापत उक्त
बैंक वा वित्तीय संस्थाले पाउने सुविधा समेत पाउन सक्नेछ।

(४) कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम गरेको लगानी
उठन नसक्ने भइ अपलेखन गर्न पर्ने भएमा सो अपलेखन गरेको
वर्षको खुद कर योग्य आयबाट सो अङ्क बराबरका रकम घटाउन
सक्नेछ।

परिच्छेद ४

कोषको स्थापना तथा सञ्चालन

१०. कोषको स्थापना : (१) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नको लागि एक छुट्टै कृषि व्यवसाय
प्रवर्द्धनकोषको स्थापना गरिनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहने छन् :

(क) संघीय तथा प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) गाउँपालिकाबाट प्राप्त रकम,

(ग) नेपाल सरकारले विदेशी सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासंग सम्झौता
गरीस्थानीय तहमा विनियोजित रकम वापत प्राप्त रकम

(घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम।

ड. विक्रि सेवा शुल्कबाट प्राप्त रकम मध्ये

(३) उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमका रकम प्राप्त गर्नु

अघि संघीय अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

११. कोषको सञ्चालन : (१) नगरपालिकाको नीति, कानून तथा निर्देशन बमोजिमकृषि
व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नका लागि कोषको रकम खर्च गरिनेछ।

(२) कोषको सचिवालय दार्मागाउँपालिका अन्तरगतको
कृषिविभाग वा शाखामा रहनेछ।

१२. कोषको सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) समितिको तर्फबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च दफा
१०
बमोजिमको कोषबाट तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(२) समितिको कोषमा रहेको रकम समितिले प्रचलित
कानून बमोजिम कुनै बैङ्कमा खाता खोली जम्मा गरिने छ।

- (३) समितिको कोषको सञ्चालन समितिको अध्यक्ष वा सदस्य(सचिव र लेखा प्रमुखकोसंयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।
- (४) कोषको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
१३. लेखा र लेखापरीक्षण: (१) कोषको आय व्ययको लेखा प्रचलित कानुन बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।
- (२) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद ५

व्यवसायिक कृषि करार (लिज)

१४. व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिने :

(१) यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न दुईवा दुई भन्दा बढी पक्षबीच व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार गर्दा प्रचलित नेपालको कानुनको अधिनमा रही दुई पक्षहरूको आपसी सहमतिमा विद्युतीय प्रणालीको माध्यमबाट समेत गर्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको करार गर्दा अपनाउन पर्नेप्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सकिने:

कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कृषि व्यवसाय गर्ने प्रयोजनको लागि व्यक्ति, कृषि फर्म वा व्यवसायी, कृषक समुह वा त्यस्ता कृषक समुह मिली बनेका समिति, सहकारीलाई जग्गा तथा भौतिक सम्पति करार गरी उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

१६. जग्गा तथा भौतिक साधन माग गर्न सक्ने : (१) कुनै कृषक वा कृषि व्यवसायीले व्यावसायिकरूपमा कृषि सम्बन्धी कार्य गर्नको लागि प्रचलित कानुनको प्रतिकूल नहुने गरी करार बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन प्राप्त गर्न दफा १५ बमोजिमका व्यक्ति वा निकायसंग माग गर्नसक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन माग भइ आएमा निश्चित अवधि तोकिए प्रचलित कानुन बमोजिम सम्बन्धित निकायले करारमा जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउने सम्बन्धी प्रक्रिया तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१७. स्वामित्व हस्तान्तरण नहुने : यस ऐनको दफा १५ बमोजिम कुनै जग्गा वा भौतिक साधन उपलब्धगराएको अवस्थामा करार गरेको वा लिजमा लिएको कारणले मात्र जग्गा वा भौतिक साधनमा करार पक्षलाई स्वामित्व हस्तान्तरण हुने छैन ।

१८. पुनः करार गर्न नहुने : यस ऐन बमोजिम करार गर्ने पक्षले दोश्रो पक्षको सहमती नलिइ सोहीविषयमा तेश्रो पक्षसंग पुनः करार गर्न पाउने छैन ।

१९. व्यवसायिक कृषि करारका विषयवस्तुहरू : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारकोप्रकृति र अवस्था अनुरूप अनुसूची (२) मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(२) यस ऐनको प्रतिकूल नहुने गरी करार पक्षहरूको सहमतिमा उपदफा (१) मा उल्लेखित विषय बाहेकका अन्य उपयुक्त विषयवस्तुहरू समेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।

२०. व्यवसायिक कृषि करारका पक्षहरूका दायित्व : (१) यस ऐनको दफा १५ वा १६ बमोजिम कृषिव्यवसाय सञ्चालन गर्न लिएको जग्गा तथा भौतिक साधनमाकरार पक्षहरूको दायित्व यस ऐनमा उल्लेख भएका अतिरिक्त अन्य दायित्व करारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) कृषि वस्तुको परिमाण वा क्षेत्र तोकी गरिने व्यवसायमा पक्षहरूको दायित्व पक्षहरू बीच करार भएकोमा यस ऐनमा उल्लेख भएको अतिरिक्त अन्य करारहरू करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(३) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले कृषि करार प्रयोजनको लागि कृषि उत्पादन सामग्री, प्रविधि र ऋण वा अन्य सहायता आफै वा वित्तीय संस्थाहरू मार्फत तोकिएका शर्तहरूको आधारमा उपलब्ध गराउने गरी आ-आफ्नो दायित्व निर्धारण गर्न सक्नेछन ।

(४) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी गर्नुपर्नेछ ।

२१. करार पुरा गर्नु पर्ने समय र तरिका: (१) करारमा करार पुरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख

भएकोमा उल्लिखित समयभित्र र उल्लिखित तरिका बमोजिम करार पुरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिमका काम गर्न करारमा कुनै समय वा तरिका तोकिए बमोजिम रहनेछ तर सो काम कुनै खास समयमा वा कुनै खास तरिकाले मात्र गर्न सकिने रहेछ भने सोही समयमा सोही तरिका बमोजिम गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा लेखिएका अवस्थामा बाहेक करारमा करार पुरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख नभएमा उचित समयभित्र उपयुक्त तरिका अपनाइ पुरा गर्ने पर्नेछ ।

२२. करार पुरा गर्ने स्थान: (१) करार बमोजिम काम पुरा गर्न कुनै निश्चित स्थान तोकिएका रहेछन भने सो काम सोही स्थानमा पुरा गर्नु पर्ने छ ।

(२) करार बमोजिम कुनै एक पक्षले अर्को पक्षलाई कुनै मालसामान दिन वा बुझाउन स्थान करारमा तोकिएको रहेछ भनेसोही स्थानमा दिनु वा बुझाउनु पर्नेछ ।

(३) करार बमोजिम काम गर्न निश्चित स्थान नतोकिएको तर सो काम कुनै खास स्थानमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा सो कामका प्रकृति अनुसार कुनै खास स्थानमा मात्र गर्नुपर्ने किसिमका रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा गर्ने गरी करार भएको मानिने छ ।

(४) उपदफा (२) र (३) मा लेखिए बाहेक अन्य अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्ने स्थान करारमा उल्लेख भएको हुनेछ भने करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को पक्षलाईमानसिब माफिको स्थान तोकिदिन सुचना गर्नु पर्नेछ र अर्का पक्षले पनि सो काम गर्न मनासिब माफिकका स्थान तोकिदिनु पर्नेछ ।

२३. करार पुरा गर्न नपर्ने अवस्था: देहायका अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न आवश्यक पर्ने छन ।

(क) करारको एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमका दायित्व पुरा गर्न नपर्ने गरी छुट दिएमा,

(ख) बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा,

(ग) अर्को पक्षले करार उल्लघन गरेका कारणबाट करारको परिपालना हुन नसक्ने भएमा,

(घ) यस ऐनका कुनै व्यवस्था बमोजिम करार बमोजिमका काम गर्न नपर्ने भएमा,

(ड) करार गर्दाका परिस्थितीमा आधारभुत परिवर्तन भइ करारको परिपालना गर्न असम्भवभएमा ।

२४. करार दर्ता गर्नु पर्ने : (१) यस ऐन अन्तर्गत सम्पन्न गरिएका करारहरू सम्झौता भएको मितिलेपितिस दिनभित्र दार्मा गाउँपालिकामा दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार दर्ता गर्दा तोकिए बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) दर्ता नगरिएको करारका आधारमा नेपाल सरकार वा अन्य निकायले दिने सुविधा वा सहूलियत दिने प्रयोजनका लागि मान्यता प्राप्त गर्ने छैन ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम भएका करारका आधिकारिक प्रति गाउँपालिकामा तोकिएका अधिकारीले अनिवार्य रूपले राख्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमका करार दर्ता गर्न दुवै पक्षहरू स्वयं वा उनीहरूका कानुन बमोजिमका प्रतिनिधि उपस्थिती हुनु पर्नेछ ।

(६) गाउँपालिकाले कुनै व्यवसायी वा कृषकले कृषि करार दर्ता गर्नल्याएमा दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम उल्लेख हुनुपर्ने कुनै कुरा उल्लेख नभएकोवा अनुचित प्रावधान उल्लेख भएकोमा सो परिमार्जन गरेर मात्र दर्ता गर्ने आदेश दिने सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम दिइएका आदेश करारका पक्षहरूले पालन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६

विवाद समाधान

२५. विवादका समाधान : (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका कृषि करारका कायान्वयनका सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा त्यस्ता विवादीत पक्षहरूले आपसी वार्ताबाट समाधान गर्न सक्नेछन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसक्ने पक्षहरूले प्रचलित कानुन बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले पैतिस दिन भित्र मेलमिलापका माध्यमबाट विवादका टङ्गो लगाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम भएका विवादका टङ्गो उपर चित्त नवुभेमा त्यस्ता पक्षलेस्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा विवादित पक्षहरूलेप्रचलित कानुन बमोजिम मध्यस्थता सम्बन्धी कार्यवाही अगाडी बढाउन समेत सक्नेछन ।

(६) मध्यस्थता सम्बन्धी कार्यवाही अगाडी बढाउदा मध्यस्थकर्ताका नाम करारमाउल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएका पक्षहरूका प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएका विषयविज्ञ वा मेलमिलापकर्ता सहितका मध्यस्थता समितिको गठन गरिनेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्थता चयनका लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भइ आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा ७ दिन भित्रमा लिखित सहमति वा असहमति दिनु पर्ने छ ।

(९) मध्यस्थता समितिले उजरी परेको सात दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादको समाधान गर्नुपर्नेछ ।

(१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजरी उपर सात दिनको म्याद दिइ प्रतिवाद गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(११) उपदफा (१०) बमोजिमको समयावधिभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सो व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप सात दिनभित्रमा आफना निर्णय दिनुपर्नेछ ।

(१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएका निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएका निर्णय उपर चित नवुभने पक्षलेमध्यस्थता ऐन, २०५५ का म्यादभित्र सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।

(१४) मध्यस्थता समितिको अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र अन्यको हकमा मध्यस्थता समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक र सुविधा दुबैपक्षहरूबाट लिन सक्ने छन ।

२६. म्याद सम्बन्धमा : यस ऐन बमोजिमका विवादमा काबु बाहिरको परिस्थितिमा परी यसऐनका दफा २५ का उपदफा (१०) बमोजिमको म्याद गुर्जन गएमा एक पटकलाइ बढीमा पन्ध्र दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।

२७. मध्यस्थता समितिको निर्णयको कार्यान्वयन : (१) मध्यस्थता समितिका निर्णय भएको सात दिनभित्रमा दुबै पक्षहरूले निर्णय कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै पक्षले तोकिएको समयमा निर्णय कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्ता निर्णय कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायका सहयोग लिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमका कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्ने सिलशिलामा सम्बन्धित पक्षको सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राख्न, त्यस्ता सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकोमा फुकुवा गर्न लेखि पठाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिन अनुरोध भइ आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्ता सम्पत्ति वा कारोबारको रोक्का वा फुकुवा गर्नु पर्नेछ ।

(५) मध्यस्थता सम्बन्धी विषयमा यस ऐनमा उल्लिखित विषयका हकमा यस ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन, २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ७

बाभो जग्गा व्यवस्थापन अनुदान, प्रोत्साहन र कृषकको बर्गिकरण सम्बन्धी व्यवस्था

२८. जग्गा बांभो राख्न नपाइने : (१) कुनै पनि कृषकले खेती योग्य जमिन लगातार १ वर्ष सम्म खेती नगरी बाभो राख्न पाइने छैन ।

(२) उप दफा (१) बमोजिम बांभो राखेमा मालपोत कर दोब्बर लगाउन सकिने छ ।

२९. अनुदानको व्यवस्था : १) उत्पादन लागत कम गर्दै व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउनको लागि कृषि व्यवसायमा देहाय बमोजिम अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

क. गड्यौली मल,विउ जैविक विषादी जस्ता चालु खर्चमा अनुदान दिन सकिने ।

ख.मेसिनरी औजार उपकरण तथा पोष्ट हाभेष्ट सामग्रीहरु जस्तो पुजीगत खर्चमा अनुदान दिन सकिने ।

ग. कृषि उपजहरुको प्रसोधन ग्रेडिङ र प्याकिङ जस्ता बजारीकरणमा सहयोग पुग्ने सामग्रीमा अनुदान दिन सकिने ।

२) दर्ता भएका कृषि फर्म, कृषक समुह र कृषि सहकारी संस्थाको हकमा मात्र अनुदान दिने व्यवस्था हुनेछ ।

३)माथि जुनसुकै कुरा लेखिएता पनि युवालाइ स्वरोजगार दिने खालका कार्यक्रमलाइ प्रोत्सान गरिने छ ।

३०. व्यवसायीलाई प्रोत्साहन दिने : १) अनुदान प्राप्त फर्म कृषक समुह र कृषि सहकारी संस्थाले आधार वर्षको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गरेमा तीन वर्ष सम्म थप प्रोत्साहन (इन्सेन्टिभ) दिन सकिने छ ।

२) उप दफा (१) बमोजिम थप प्रोत्साहन (इन्सेन्टिभ) को व्यवस्था गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको कार्यविधि अनुसार हुने छ ।

३१. कृषकको वर्गीकरण : १) व्यवसाय र श्रोत साधनको आधारमा देहाय बमोजिम कृषकहरुको वर्गीकरण गरिएको छ ।

क). व्यवसायिक कृषक : २० रोपनी जग्गा भएको वार्षिक कृषि व्यवसायबाट वार्षिक २५०००० भन्दा बढी आमदानी गर्ने

ख) साना किसान : १० रोपनी देखि २० रोपनी सम्म जग्गा भएको घर परिवारको खर्च धान्न मात्र सक्ने ।

ग) विपन्न कृषक : १० रोपनी भन्दा कम तर पर्याप्त सिचाई सुविधा नभएको जग्गा भएको र सबै श्रोतबाट ६ देखि ९ महिना सम्म खान पुग्ने कृषक परिवार ।

२) दफा २९ मा अनुदान सम्बन्धी जुनसुकै व्यवस्था गरिएको भएपनि विपन्न वर्गका कृषकहरुलाई खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सुधारका कार्यक्रममा ८५ प्रतिशत सम्म अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

परिच्छेद ८

विविध

३२. व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्ने : (१) करार गरी कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहन वा आफ्नै जग्गामा व्यवसायिक खेती गर्न चाहने कृषकले वा एजेण्ट लगायतले दर्ता नगरी व्यवसाय सञ्चालन गर्न नपाइने ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका व्यवसाय दर्ता प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नु पर्नेछ । निजलेकम्तिमा अधिकृतस्तरका कुनै कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार यस्ता करार दर्ता गर्न अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) व्यवसाय करार दर्ता तथा शुल्क लगायतका अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३३. क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था : (१) करार कार्यान्वयनका सन्दर्भमा कुनै पक्षको काम कार्यवाहीबाटअर्को पक्षलाई क्षति पुग्न गएमा करारमा क्षतिपूर्तिको मात्रा तोकिएकोमा सोही बमोजिम र नतोकिएको हकमा सम्झौताका प्रकृति, स्थलगत निरीक्षण, स्थानीय सर्जिमिन, विशेषज्ञको राय, प्रचलित दरभाउ समेत बुझी सोको आधारमा मर्का पर्ने पक्षलाई मध्यस्थता समितिले क्षतिपूर्तिभराइदिने निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि काबु बाहिरको परिस्थितिले गर्दा करारको यथावत परिपालना हुन नसकेको अवस्थामा यस ऐन बमोजिमका दायित्व तिर्नव्यहोर्न पर्ने छैन । तर करार गर्दाको अवस्थामा पक्षबीच कुनै लेनदेन भएको रहेछ भने अवस्था

हेरी मर्का पर्ने पक्षलाई लेनदेनको सामान, वस्तु वा नगद फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

३४. कार्यवाही चलाउन तथा दण्ड सजाय गर्ने अधिकारी : (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड सजाय गर्न वाक्षतिपूर्ति भराउन अधिकार स्थानीय न्यायीक समितिलाई हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम कार्यवाही तथा सजाय हेर्ने मुद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका परामर्शकर्ताको सहयोग लिन सक्नेछ । ३१. दण्ड सजाय : (१) कसैले यस ऐनका देहाय बमोजिम कसुर गरेमा देहाय बमोजिमका सजाय हुनेछ

(क) दफा ३ र ४ विपरित कृषि बजार स्थापना र सञ्चालन गरेमा पच्चिस हजार देखि पचास हजार रूपयासम्म, जरिवाना गरिने छ ।

(ख) मनासिव कारण वेगर दफा ३२ का उपदफा (२) का कार्य नगरेमा वा गर्न इन्कार गरेमा त्यस्ता कार्यालयको मुख्य भइ कार्य गर्ने अधिकारी वा त्यस्ता कार्य गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्ता जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई पच्चिस हजारदेखि पचास हजार रूपयासम्म, जरिवाना गरिने छ ।

(ग) दफा ३३ बमोजिम क्षतिपूर्ति भर्ने आदेश दिएकोमा लापरवाहीपन वा त्यस्ता क्षतिपूर्ति नदिएमा त्यस्तो अटेर गर्नेलाई पच्चिस हजारदेखि पचास हजार रूपैयासम्म ।

(घ) यस ऐन वा यस ऐन अन्तरगत बनेका नियमावली विपरित कुनै काय गरी त्यसबाट कसैको हानी नोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्ता हानी नाक्सानी निजबाट नै भराइनेछ ।

ड) .) दफा २९ बमोजिम अनुदान प्राप्त व्यवसायीले तीन वर्ष सम्म उत्पादन बढाउने काम नगरेको पाइएमा प्राप्त अनुदानको ५० प्रतिशत सम्म गाउँपालिकाले जरिवाना गर्न सक्ने छ ।

३५. पुनरावेदन : यस ऐनका दफा ३४ बमोजिम दिएको सजायमा चित्त नबुझ्ने पक्षले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

३६. बीमा सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस ऐन बमोजिम करार गरी गरिएका कृषि उपजका उत्पादनकासम्झौताको आधारमा विमा समितिले तोकेको प्रकृया पुरा गरी त्यस्ता बीमा कार्य गर्न अख्तियार पाएको विमा कम्पनीले विमा गर्नेछ ।

(२) बीमा गर्न प्रक्रियाका सम्बन्धमा बीमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनासाथ सोही मितिबाट लागु हुने गरी सम्बन्धित वीमा कम्पनीले वीमा गर्न सक्नेछ ।

(४) कुनै वीमा कम्पनीले व्यावसायिक कृषि करारको विमा गर्दा तिर्न परेका क्षतिको अङ्क बराबर आफना खुद करयोग्य आयबाट घटाउन पाउनेछ ।

३७. प्रचलित कानुन बमोजिम हुने : यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यस ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

३८. बौद्धिक सम्पत्तीको संरक्षण गर्नु पर्ने: यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायका प्रवर्द्धन गर्दा वा व्यवसायिक कृषि करार गर्दा बौद्धिक सम्पत्ती, भौगोलिक परिचय तथा कृषक अधिकार समेतको संरक्षण हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

३९. नियम बनाउन सक्ने : यस ऐनको उद्देश्य कायान्वयन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका, कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

४०. एक वडा एक उत्पादन क्षेत्र एक वस्ति एक पकेट क्षेत्र स्थापनाको माप दण्ड बनाइ लागु गर्ने ।

४१. बचाऊ: यस ऐनको उद्देश्य तथा विषयक्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरू यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

प्रमाणीकरण मिति : २०७४।१२।१४

आज्ञाले ,

वसुन्धरा पुन
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

- (१) खाद्यान्न वाली,
- (२) वागवानी जन्य: फलफुल, तरकारी, मसलावाली, पुष्प
- (३) पशु, पंछी
- (४) माछा, मास, दुग्धजन्य, फल, हाड, छाला, ऊन
- (५) च्याउ,
- (६) मौरी, रेशम
- (७) चिया, कफी, अलैची, सुपारी, घांसवाली
- (८) तेलहन, दलहन
- (९) कपास, जट, उख, रबरखेती, टिमु
- (१०) कृषि पर्यटन
- (११) कृषिका सबै उपक्षेत्रसंग सम्बद्ध उत्पादन र सो शब्दले औद्योगिक प्रयोजनमा हुन कृषिवस्तुहरू
- (१२) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन प्रशोधन उद्योग
- (१३) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन सामाग्री (दाना, मलखाद्य, विषादी, आषधी) आदिका पशोधन उद्योग
- (१४) खेती प्रणालीमा समाविष्ट कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरू ।

अनसची (२)

दफा १९ संग सम्बन्धित

- (क) करारका पक्षहरू,
- (ख) करार खेतीका क्षेत्र,
- (ग) जग्गा र भौतिक साधन,
- (घ) वस्तुको विवरण, मात्रा,
- (ङ) गुणस्तर,
- (ड) सम्झौताको अवधि,
- (च) उत्पादन गरिने वस्तुका खरिद/बिक्री मूल्य,
- (छ) भुक्तानीका प्रक्रिया,
- (ज) ढुवानीको दायित्व,
- (झ) उत्पादन प्रक्रिया,
- (ञ) अनुगमनका पक्षहरू,
- (ट) काबु बाहिरका परिस्थितिबाट उत्पादनमा पर्न सक्ने असर र त्यसका दायित्व,
- (ठ) गुणस्तर निर्धारणका आधारहरू,
- (ड) पक्षहरूले एक अर्कालाई उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधा,
- (ढ) करारका पालनामा विवाद भएमा अपनाइने समाधानका उपाय जस्तै मेलमिलाप तथा मध्यस्थतालागायतका विषय वस्तुहरू आदि ।
- (ण) कृषि उपजका मूल्य निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था ।